

طراحی فضای شهری خودمانی با تاکید بر خاطره انگیزی در گذر تاریخی گلچینان یزد

فرزاد مومنی* - کارشناس ارشد طراحی شهری، مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد، اصفهان، ایران.

ابوذر فرجودی کوهنجانی - کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشگاه آزاد یزد، یزد، ایران.

مزگان حسنی - کارشناس ارشد طراحی شهری، مدرس دانشگاه پیام نور مرکز اصفهان، اصفهان، ایران.

کورش سلیمی - کارشناس ارشد طراحی شهری، دانشگاه آزاد یزد، یزد، ایران.

چکیده

Intimate urban space designed with an emphasis on memorable anthology of Yazd in History

Abstract

Space intimate space that the individual is resident in that sense that it is also part of your space and your knowledge of space knows; if you feel comfortable and have a man in space, highlighted by his presence in space and the context makes it memorable for him. Anthology pass Yazd is located in the historical context of interventions; part of theirs is being lost. But because of the history still lies in its ability to learn from the teachings of there. This study literature intimate and evocative atmosphere and formulation design principles such space, seeks to restore the familiar and friendly atmosphere in the historical context of the past. Space for users to create more memories. The method used is analytical and applied research. In this context, field observation and interview techniques populations, photography and videography is used. Results indicate that the old user (the old gymnasium, mosques, garages, etc.), although less than in the past, but excuse to attend a gathering and are memorable. There are elements of physical parameters (wind towers lean, domes, porch, etc.), space and the familiar marks of the space in order to help theirs. In addition to the lost and hidden spaces, dilapidated and abandoned buildings of historical value, to undermine intimate space. Open design of this historic transition that led to the loss of such intimate space, with its lessons of tissue, has been resolved. Results of this research in historical context Yazd and the like to create intimate spaces and evocative, it is recommended.

Key words: intimacy, a sense of belonging, collective memory, memorable, historical context.

فضای خودمانی فضایی است که فرد ساکن محله در آن احساس تعلق می کند، فضای از آن خود دانسته و خود را نیز جزئی از فضای داند. چنانچه انسان در فضا احساس راحتی و تعلق داشته باشد، حضور وی در فضا پررنگ تر شده و زمینه خاطره سازی برای وی فراهم می شود. گذر گلچینان که در بافت تاریخی شهر یزد قرار دارد به دلیل مداخلات صورت گرفته، بخشی از خودمانی بودنش را از دست داده است. اما به دلیل قدمت تاریخی هنوز قابلیت درس گرفتن از آموزه های نهفته در آن وجود دارد. لذا این پژوهش با مرور بر ادبیات فضای خودمانی و خاطره انگیز و تدوین مبانی طراحی چنین فضاهایی، در پی بازگرداندن فضای مانوس و خودمانی گذشته در بافت های تاریخی بوده است تا بتواند فضایی خاطره انگیز را برای استفاده کنندگان ایجاد کند. روش به کار برده شده توصیفی و تحلیلی بوده و پژوهش از نوع کاربردی می باشد. در این راستا از تکنیک های برداشت میدانی و مصاحبه با اهالی ساکن، عکاسی و فیلمبرداری استفاده شده است. نتایج حاکی از آن است که وجود کاربری های قدیمی (зорخانه قدیمی، حسینیه ها، مساجد، گاراژها...) هرچند کمتر از گذشته اما بهانه ای برای حضور، گردهمایی و خاطره انگیزی می باشند. وجود عناصر شاخص کالبدی (بادگیرها، سایه ها، گنبدها، رواق ها...)، هویتمندی فضای را رقم می زند و به آشنا بودن فضای در جهت خودمانی شدنش کمک می کند. در کنار این ها فضاهای گمشده و پنهان، مخروبه و متروکه شدن بناهای ارزشمند تاریخی، خودمانی بودن فضای را خدشه دار می کند. باز طراحی انجام شده در این گذر تاریخی مواردی را که منجر به از بین رفتتن فضای خودمانی شده است، با درس گرفتن از خود بافت، برطرف ساخته است. استفاده از نتایج این پژوهش در بافت تاریخی یزد و موارد مشابه جهت ایجاد فضاهای خودمانی و خاطره انگیز، توصیه می شود.

وازگان کلیدی: خودمانی، حس تعلق، خاطره جمعی، خاطره انگیزی، بافت تاریخی.

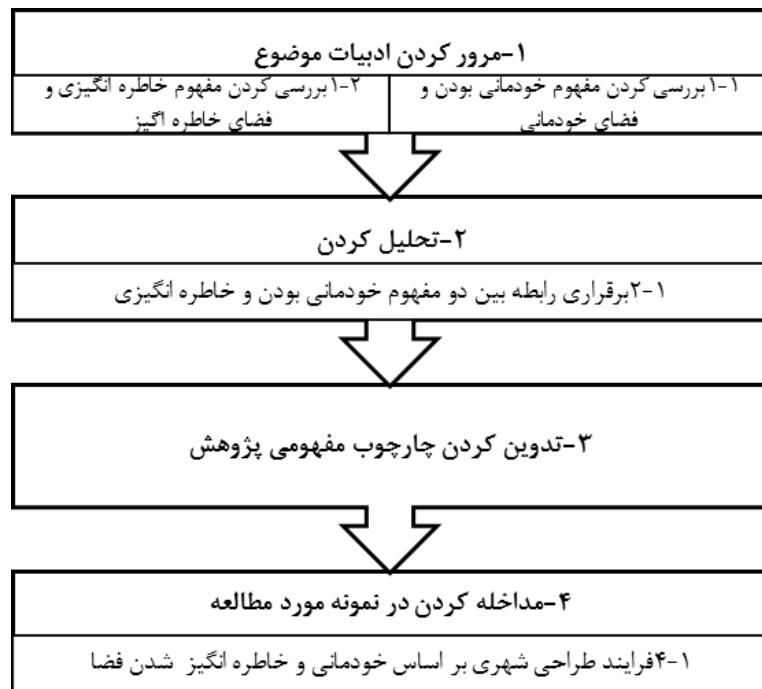
مقدمه

انسان پس از خروج از خانه خود را در فضای شهر می بیند. وقتی فضایی خودمانی است، فرد احساس می کند که مقهور آن نمی باشد و می تواند در تغییر و ساماندهی آن نقش داشته باشد و به عبارتی در آن دخل و تصرف نماید. در صورت نیاز به مبلمان آن را تغییر دهد یا مناسب با کارکردي که در شرایط خاص از آن انتظار دارد، فضای آرایش نماید و حتی برای انجام مراسم خاص که میان تمام ساکنین یک محله مشترک است، تجهیز نماید. برای مثال در اعیاد آن را چراغانی کند یا در فصول مناسب، مراسم عزاداری مذهبی در آن برگزار کند. این تجهیز فضایی تواند بسیار محدودتر و موقتی تر هم باشد. برای مثال فرد می تواند برای مدت کوتاهی صندلی ای از خانه اش بیاورد و در کنار ورودی واحدش مستقر کند و دقایقی را در کنار همسایگانش بگذراند. همین امکان تغییر و تجهیز وقت و آسان احساس خودمانی بودن را در

مواد و روشهای

روش به کار برده شده در این پژوهش، «توصیفی و تحلیلیں بوده و پژوهش از نوع «کاربردی» می باشد. فرایند انجام کار شامل چهار مرحله اصلی می باشد که هر کدام از آن ها دارای ریز کارکردهایی می باشد. در مرحله اول با مطالعه و بررسی مبانی نظری مربوط به فضاهای خودمانی و خاطره انگیز و دستیابی به ویژگی ها و عوامل موثر بر چنین فضاهایی، زمینه لازم جهت برقراری رابطه بین این دو مفهوم و تحلیل آن ها فراهم شده است که در مرحله سوم چارچوب مفهومی پژوهش جهت مداخله در نمونه مورد مطالعه (تجهیز برای مداخله) تدوین گردیده است. در این راستا از مطالعات کتابخانه ای، بررسی پژوهش های مشابه و جستجو در منابع اینترنتی جامع، به عنوان تکنیک های گردآوری اطلاعات استفاده شده است. در مرحله چهارم و آخر، با استفاده از چارچوب مفهومی و نیز روش توصیفی و استفاده از تکنیک های برداشت میدانی، مصاحبه با اهالی ساکن و پرکردن ۲۵۲ پرسشنامه، (جامعه آماری ساکنین محدوده بالا فصل ۷۳۰ نفر که با استفاده از فرمول کوکران با درصد خطای ۵ درصد

فضای تقویت می کند. چنانچه حس تعلق و مالکیت، امنیت و مشارکت، مقیاس انسانی، دسترسی مناسب و... در فضای شهری به خوبی لحاظ شده باشد، فرد استفاده کننده در صدد زدن مهر خویش بر فضای برآمده و فضای خودمانی تلقی می کند (پاکزاد، ۱۳۹۰، ص ۲۲۳). محیط، اعم از شرایط کالبدی، معنایی و معنوی، عامل مهمی در احراز هویتی خاص برای انسان است. محیط از آن جهت که تجلی کالبدی باورها و ارزش های فرهنگی جامعه است، می تواند در احساس هویت یا بی هویتی تأثیرگذار باشد (حبیب، ۱۳۸۷، ص ۱۴). محیط شهری برای ساکن آن نقش ظرف تمامی تجربیات فردی و جمعی را دارد و در این میان ارتباط تجمع خاطره های شهرنشینان و عامل زمان، موجب ایجاد خواش های متفاوت و پژوهش های گسترده ای در زمینه ارتباط مداخلات و توسعه های جدید در متن شهر و تعامل نسل های متفاوت کالبد و محتوا در کنار یکدیگر است (سلطانی، ۱۳۹۲، ص ۸۸). از آن جایی که وجود فضاهایی برای دیدار و اجتماع مردم، همبستگی به آن ها امری اجتناب ناپذیر است. چنانچه انسان در

نمودار ۱. مراحل انجام پژوهش، مأخذ: نگارندگان.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Autumn 2016

۴۸۵

۲- مبانی نظری
فضای خودمانی و راهکارها
 کلمه خودمانی در لغت نامه دهخدا به معنی «(ص
نسبی) محروم، مقابل بیگانه، خودی» در فرهنگ فارسی
معین معادل «(ص نسب) خودی، خصوصی، بی تعارف
و تکلف» و در فرهنگ لغت عمید به معنی «[اعمیانه]
مانند خودی؛ بی تکلف، (قید) با حالتی به دور از تکلف»
آورده شده است.
 فضای خودمانی فضایی است که فرد ساکن محله در
آن احساس تعلق می کند. فضای از آن خود دانسته و
خود را نیز جزئی از فضایی داند. در این فضاهای فرد
دنیال یافتن بهانه ای برای حضور در فضایی گردد
زیرا فضای شهری جزئی بلا واسطه از مجموعه فضاهای
زندگی اوست و حیاط دوم او محسوب می شود. برای
القای این حس، فرد باید بتواند به سهولت به فضای
دسترسی داشته باشد. اینکه فرد بتواند از راحت ترین
مسیر و در کمترین زمان به فضای دسترسی یابد، این
احساس که فضای دنیاله ای فضای زندگی اوست را
تشدید می کند. علاوه فضای باید جاذب باشد و ساکنان

حجم نمونه آماری ۲۵۲ محسوبه شده است)، معیارهای خودمانی بودن فضا و خاطره انگیزی آن مورد سوال قرار گرفت تا اولویت بندی آن ها از نظر استفاده-کنندگان مشخص شود. لازم به ذکر است جهت تایید روایی پرسشنامه، از آن پیش نویسی به صورت سوالات باز تهیه شده و با مشارت اساتید شهرسازی و معماری به انجام رسیده است. سپس پرسشنامه ها به صورت تصادفی همراه با مصاحبه تکمیلی، در ساعت مختلط شبانه روز در بین ساکنین محدوده طراحی توزیع شد و در نهایت داده های به دست آمده از آنها با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در ادامه نتایج داده ها آورده شده است.
 با توجه به مطالعات صورت گرفته در منابع مختلف، ارتباط بین دو مفهوم خاطره انگیزی و خودمانی بودن را می توان از طریق نمودار شماره (۲) دنبال کرد. با قرار دادن سه بعد فعالیتی، کالبدی و معنایی به عنوان زمینه های شکل گیری خاطره و خاطره انگیزی، سیر رسیدن آن ها به معیارهای موردنظر فضاهای خودمانی در نمودار بارنگ متمايز نشان داده شده است.

عرصه خصوصی زندگی اش نداند و این دو عرصه را در امتداد هم حس کند تا همان احساس خودمانی بودن که در فضای خصوصی دارد در فضای عمومی نیز داشته باشد. یکی از بهترین راه‌ها برای ایجاد چنین احساسی این است که فرد بتواند در فضا داخل و تصرف کند و تسلیم محض ساماندهی موجود نباشد. برخورد عامدانه استفاده کننده از فضا، امکان برقراری ارتباط صمیمانه تری را میان او و میدان فراهم می‌آورد. برای مثال اگر ساکنین با مشارکت هم برای ایام خاصی فضا را تجهیز کنند احساس تعلق بیشتری به فضا خواهند داشت.

«از مهمترین عوامل کالبدی در تشید خودمانی بودن فضا، مقیاس انسانی است. ابعاد یک فضای خودمانی باید با توانایی‌های حسی انسان در زمینه ادراک فضا هماهنگی داشته باشد. باید در نظر داشت در این فضا تعاملات اجتماعی در حد فرد با فرد هم وجود دارد. لذا ابعاد باید در حدی باشد که بازشناسی آشنايان ممکن گردد» (پاکزاد، ۱۳۹۰، ص ۲۲۴).

تعریف خاطره و خاطره جمعی

واژه خاطره در لغتنامه دهخدا بصورت زیر تعریف شده است: «اموري که بر شخص گذشته باشد و آثاری از آن در ذهن شخص مانده باشد؛ گذشته آدمی؛ و قایع گذشته که شخص آن را دیده یا شنیده است؛ دیده‌های گذشته یا شنیده‌های گذشته» (دهخدا، ۱۳۷۷، ص ۶۴). خاطره در لغتنامه لانگمن، «توانایی فرد در به خاطر آوردن اشیا، اماكن، تجارب و ...» (Longman, ۱۹۹۳: ۱۰۱۰). و در لغتنامه وسترن، «توانایی و یا روند یادآوری یا بازتولید آنچه آموخته شده و یا به خاطر سپرده شده، خصوصاً از طریق سازوکارهای تداعی معانی» (Webster, ۲۰۰۳: ۷۲۵). تعریف شده است. بر اساس تعاریف لغوی ارائه شده، خاطره، بیادآوردن واقعی و رویدادهای گذشته بوسیله فرد از طریق بیادآوردن افراد، اشیا، اماكن و تجارب است. بررسی تعاریف گوناگون نشان می‌دهد که یکی از جنبه‌های کلیدی در تعریف خاطره، «رویداد» می‌باشد. رویدادهای موردنظر در این تعریف، نه رویدادهای صرفاً مكتوب

را ترغیب به حضور در خود نماید و از آن مهم‌تر این حضور را به عبور توام با مکث تبدیل کند. برای این منظور وجود محلهایی برای انجام فعالیت‌های غیرحرکتی مثل گردهم ایستادن، نشستن و... همراه با مبلمان مناسب آن‌ها کمک موثری خواهد بود. این امکانات به گونه‌ای باید باشد تا فضای ادار شب نیز قابل استفاده سازد. به این ترتیب با افزایش زمان امکان حضور در فضا، امکان توقف در آن نیز بالا می‌رود (پاکزاد، ۱۳۹۰، ص ۲۲۳). علاوه بر این کالبد فضا نیز باید به گونه‌ای باشد که فضاهای مکث لازم برای انجام فعالیت‌های فوق فراهم باشد. از طرف دیگر فضا

باید به گونه‌ای باشد که تمام ساکنان محله نسبت به آن احساس تعلق نمایند و در آن حضور یابند. پس همه گروه‌های اجتماعی اعم از سالخوردگان، کودکان، زنان، مردان و جوانان و... باید امکانات مورد نیاز برای فعالیت‌های خود و مشارکت در فعالیت‌های دیگران را در اختیار داشته باشند. برای مثال کنترل کودکان توسط والدین مقدور باشد و در عین حال کودکان احساس آزادی نمایند و بزرگسالان امکان برقراری ارتباط با هم داشته باشند. کالبد فضا باید همچنین به گونه‌ای باشد که امکان حضور سالخوردگان و معلولان فراهم باشد. نبود موانع حرکتی، تسهیل در رفت و آمد و امکان تسلط بر فضا، آن را تبدیل به مکانی مناسب برای این دسته از افراد می‌نماید. گروه دیگر که باید امکان حضور بی دغدغه داشته باشند زنان هستند. امکان گردهمایی زنان بدون دیدها و عبور و مروههای مزاحم و به خطر افتادن احساس امنیتشان، از عوامل موثر در استفاده راحت و خودمانی این قشر از فضا است. از طرفی فضای خودمانی باید پاسخگوی جوانان باشد به گونه‌ای که فعالیت‌های پر جنب و جوش آنان را در خود جای دهد و از آن عاملی برای مزاحمت همسایگان بوجود نیاورد.

از الزامات این فضا فراهم آوردن تجهیزات و مبلمان مناسب است. یک فضا زمانی خودمانی به نظر می‌رسد که بتوان به راحتی میان آن و عرصه‌های خصوصی رفت و آمد کرد و فرد خود را قطعاً و کاملاً مجزا از

جدول ۱. عوامل موثر در طراحی فضاهای خودمانی؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

عوامل موثر بر خودمانی شدن فضا	راهکارهای طراحانه
حس تعلق	<ul style="list-style-type: none"> - سهولت دسترسی به فضا - فرد بتواند در فضا دخل و تصرف کند. - قابل استفاده نمودن فضا در شب - فضای عمومی در ادامه‌ی فضای خصوصی احساس شود.
جذابیت	<ul style="list-style-type: none"> - عبور توان با مکث در فضا - استفاده از تنوع در کاربری‌ها، فرم‌ها، وجود محل‌هایی برای انجام مردم و اهداف فعالیت‌های غیر حرکتی
همه شمولی و مشارکت	<ul style="list-style-type: none"> - مشارکت در فعالیت‌های دیگران - امکان گردهمایی زنان بدون دیدها و کترنل کودکان توسط والدین و در عبور موردهای مزاحم و به خطرافتادن احساس امنیتشان عین حال احساس آزادی در کودکان - امکان فعالیت‌های پر جنب و جوش و آمد - بسیار مانع حرکتی، تسهیل در رفت‌چونان - امکان تسلط بر فضا
مقیاس انسانی	<ul style="list-style-type: none"> - همانگی داشتن ابعاد یک فضای خودمانی با توانایی‌های حسی انسان آشنايان ممکن شود. - ابعاد در حدی باشد که بازناسی در زمینه ادراک فضا

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاپیز ۹۵
No.44 Automn 2016

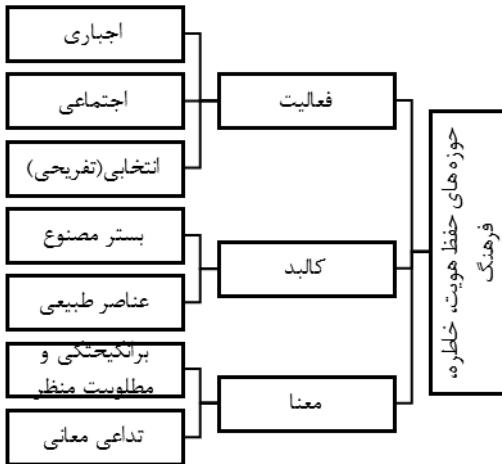
۴۸۷

تاریخ به مثابه مطالعه ساختار شکل گیری مصنوعات شهر (Rossi, ۱۹۸۲:۱۲۸). در عرصه شهرسازی، خاطره جمعی از دهه ۱۹۷۰ به این سو و در نتیجه بکارگیری نابجای پیشنهادهای منشور آتن و تبعات آن مورد توجه قرار گرفت. فرهنگ لغات شهرسازی، خاطره جمعی را به عنوان تصور معمار ایتالیایی، آلدروسوی از آنچه وی به عنوان عنصری می‌دید که اغلب در فرم شهر منعکس می‌شود و باید در توسعه جدید بازتاب یابد، معروفی می‌کند (Cowen, ۲۰۰۵:۷۵).

خاطره‌انگیزی و فضای شهری خاطره ماهیتی اجتماعی دارد؛ به همین منظور با فضاهای عمومی شهر در ارتباط بوده و شکل گیری خاطرات در قلمرو و سکونتگاه جمعی، یعنی شهر و محلات آن امکان‌پذیر است؛ در نتیجه اگر خاطرات جمعی ماهیت اجتماعی داشته، بستر شکل گیری آنها (شهر) نیز باید محل تعامل اجتماعی باشد. در اینصورت، سابقه سکونت در شهر خود عاملی است در جهت تقویت خاطرات جمعی (میرمقتدایی، ۱۳۸۷). شهر را می‌توان مکان خاطره‌های جمعی مردمانش دانست؛ فضاهای مختلف شهری با زنده نگاه داشتن خاطرات،

در کتب تاریخی، بلکه رویدادهایی است که فرد خود، آنها را تجربه کرده است. بنابراین در تعریفی دقیق تر از خاطره می‌توان گفت: خاطره بیادآوردن وقایع و رویدادهای تجربه شده بوسیله فرد از طریق بیادآوردن افراد، اشیا، اماکن و تجارت و با استفاده از سازوکارهای تداعی معانی است.

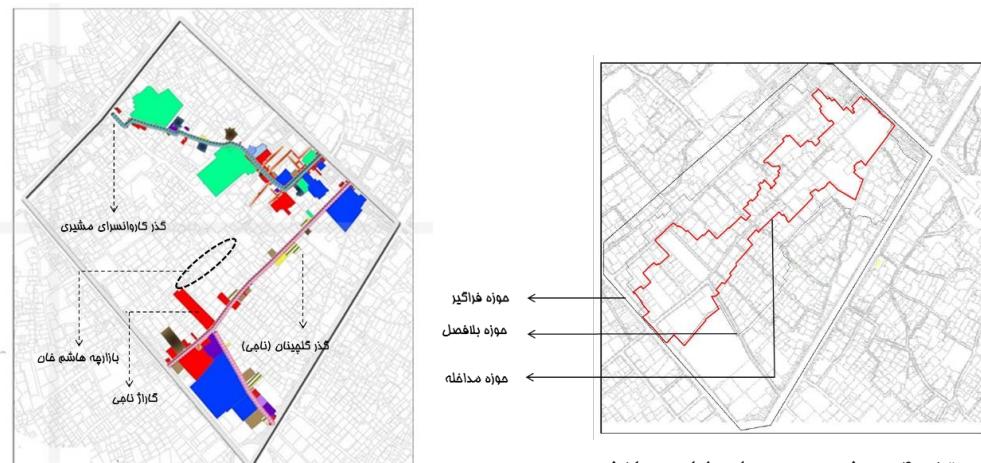
عبارت «خاطره جمعی» برای نخستین بار، توسط موریس هالبواکس جامعه شناس فرانسوی به ویژه در مقاله «چارچوب‌های اجتماعی خاطره» و کتاب مشهور «خاطره جمعی» به کار گرفته و معرفی شد. «هالبواکس» تحت تاثیر امیل دورکهایم جامعه شناس، به سنت روانشناسی جمعی و شاخه فکری جدیدتر و خوش بین تر این سنت تعلق دارد (Wilson, ۲۰۰۰). آلدروسوی معمار نو خردگرای ایتالیایی، نخستین کسی است که مفهوم خاطره جمعی هالبواکس را وارد ادبیات معماری و شهرسازی نمود. روسوی در بخشی از کتاب مشهورش «معماری شهر»، از شهر به مثابه تاریخ یاد کرده و به دو روش تاریخی نگاه به شهر اشاره می‌کند. نخست شهر به مثابه یک عنصر مصنوع مادی که ردپای زمان بر روی آن به چشم می‌خورد و دیگر

نمودار ۳. مدل استخراجی برای مطالعه حوزه‌های شکل

گیری هویت، خاطره و فرهنگ، منبع: سلطانی، ۱۳۹۲، ص ۹۲

کند.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Autumn 2016

۴۸۸

نقشه ۴. معرفی محدوده های طراحی، مأخذ:

نگارندگان

نقشه ۳. محورهای فعالیتی بروز، مأخذ: نگارندگان

تأثیرگذار باشد (حبيب، ۱۳۸۷، ص ۱۴). محیط شهری برای ساکن آن نقش ظرف تمامی تجربیات فردی و جمعی را دارد و در این میان ارتباط تجمع خاطره‌های شهربازیان و عامل زمان، موجب ایجاد خوانش‌های متفاوت و پژوهش‌های گستره‌ای در زمینه ارتباط مداخلات و توسعه‌های جدید در متن شهر و تعامل نسل‌های متفاوت کالبد و محتوا در کنار یکدیگر است. این هم‌نشینی، گفته «ویلیام فالکنر» را به یاد می‌آورد که «گذشته هیچگاه نمرده است؛ در حقیقت حتی سپری نشده است». به دلیل همین ارتباطات است که گرایش‌ها به سمت برنامه‌ریزی در جهت افزایش

باعث زنده نگاه داشتن حوادث تاریخ می‌شوند؛ و در نتیجه وجه مهمی از خاطره جمعی یک ملت، قوم و یا فرهنگ سرزمینی را شکل می‌دهند. گذشت زمان کالبد شهر را واجد هویت می‌سازد و شهروندان به واسطه فضاهای شهری مملو از خاطره‌های جمعی با گذشته فرهنگی خود ارتباط یافته و کسب هویت اجتماعی می‌نایند (حبيبی، ۱۳۷۸). محیط، اعم از شرایط کالبدی، معنایی و معنوی، عامل مهمی در احراز هویتی خاص برای انسان است. محیط از آن جهت که تجلی کالبدی باورها و ارزش‌های فرهنگی جامعه است، می‌تواند در احساس هویت یا بی‌هویتی

جدول ۲. اولویت بندی معیارهای خودمانی و خاطره‌انگیز؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

خاطره انگیز شدن فضا			خودمانی شدن فضا			
درصد فراآنی	فراآنی عددی	معیار	درصد فراآنی	فراآنی عددی	معیار	۱
%۹۸	۲۴۷	سابقه سکونت	% ۹۱.۲	۲۳۰	حس تعلق	۲
%۹۴.۴	۲۳۸	هویت کالبدی	% ۸۸	۲۲۴	مشارکت	۳
%۹۲.۸	۲۳۴	حوادث تاریخی	% ۸۴	۲۱۲	مقیاس انسانی	۴
%۹۲.۰۶	۲۳۲	ارزش‌های فرهنگی مشترک	% ۸۳	۲۱۰	همه شمولی	۵
%۸۸	۲۲۴	وجود مکان‌هایی برای تعامل اجتماعی	% ۷۷	۱۹۶	جداییت	۶
%۸۴	۲۱۴	سرزندگی				۷

میری شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Automn 2016

۴۸۹

عنوان علت واقع شدن این فعالیت‌ها معرفی می‌شود که تغییر هر یک از اینها بر دیگر ابعاد مؤثر است و برنامه‌ها و طرح‌های توسعه باستی هر سه جنبه را لحاظ نمایند (سلطانی، ۱۳۹۲ به نقل از ibid: ۱۵۵-۱۶۰). در اینجا با استفاده از پژوهش‌های مونتگمری (۱۹۹۸ و ۲۰۰۳)، سایم (۱۹۹۵)، استرنبرگ (۲۰۰۰) بالساس (۲۰۰۹)، گل (۱۹۸۷)، اوادائل (۲۰۰۸)، سلطانی و نامداریان (۱۳۸۹)، خستو و سعیدی رضوانی (۱۳۸۹) و لطفی (۱۳۹۰) که به تبیین معیارهای هر سه یا برخی از این حوزه‌های اصلی پرداخته‌اند، به تبیین معیارها و زیرمعیارها پرداخته شده است.

شناخت عرصه موردمطالعه

در این بخش به بررسی ابعاد کالبدی، فعالیتی و معنایی موجود در گذر گلچینان پرداخته شده است. به گونه‌ای که در تمام مراحل طراحی (موجود و مطلوب)، این ابعاد در راستای عوامل موثر بر خودمانی بودن فضا هدایت شوند. لازم به ذکر است این عوامل به عنوان فیلتر بر سر راه ابعاد کالبدی، فعالیتی و معنایی قرار داده شده اند بدین معنا که برای مثال در مرحله شناختن بعد فعالیتی، تمرکز محققان بر کاربری‌های محلی و فعالیت‌های جمیعی صمیمانه و خودجوش اهالی می‌باشد و در این راستا شناسایی کاربری‌هایی که سبب ورود

سرزندگی محیط‌های شهری با نظر به هویت و میراث خاطرات شهروندان و توجه به ایجاد تداوم تجربیات شهری، با رویکردی مشارکتی است (سلطانی، ۱۳۹۲ ص ۸۸). پیوستگی و تداوم حیات شهری همواره در اندرکنشی با سرزندگی حیات هر روزه پدید می‌آید. چنانکه «هانری لفور» در کتاب تولید فضا (۱۹۹۱) غنا و پویایی محیط‌های شهری را باسته به تجمع هویت و معنا در قالب زندگی هر روزه می‌داند و می‌توان گفت ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان در بستر محیط شهری، ناشی از تلفیق کیفیت‌گوناگون است که لاجرم به کلیه ابعاد حیات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی نظام شهری مرتبط می‌شود (گلکار، ۱۳۸۶، ص ۷۴).

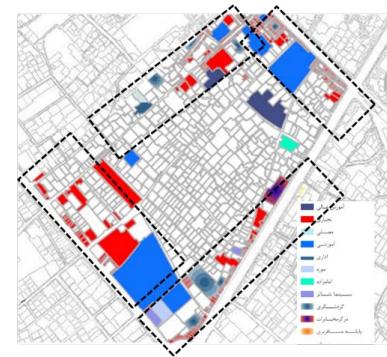
تبیین مؤلفه‌های ارتقاء خاطره‌انگیزی

یکی از تأثیرگذارترین پژوهش‌ها در راستای تعیین مؤلفه‌های ارتباط شهروندان و محیط شهری، کتاب «روانشناسی مکان» کانتر (۱۹۷۷) است. کانتر با ارائه مدل مکان، سه مؤلفه کالبد، فعالیت و معنا (مفهوم) را ابعاد اصلی هرگونه پژوهش در زمینه ارتقاء کیفیت رابطه مردم و محیط شهری با رویکرد هویت و خاطره جمعی در طرح‌های توسعه معرفی می‌کند. وضعیت کالبدی بعنوان ظرف زندگی هر روزه با فعالیت به عنوان هر آنچه در این ظرف کالبدی تجربه می‌شود و معنا به

افراد غریبه به محله می شود در جهت جلوگیری از برهم زدن صمیمیت و خودمانی شدن فضا مدنظر قرار می گیرد. سپس با طی کردن سایر مراحل طراحی شامل: تحلیل کردن، ساختن چشم انداز، هدف گذاری کردن، گزینه دادن، انتخاب کردن گزینه برتر، ارزیابی و اجرا، سعی در خودمانی و خاطره انگیز کردن این فضا شده است.

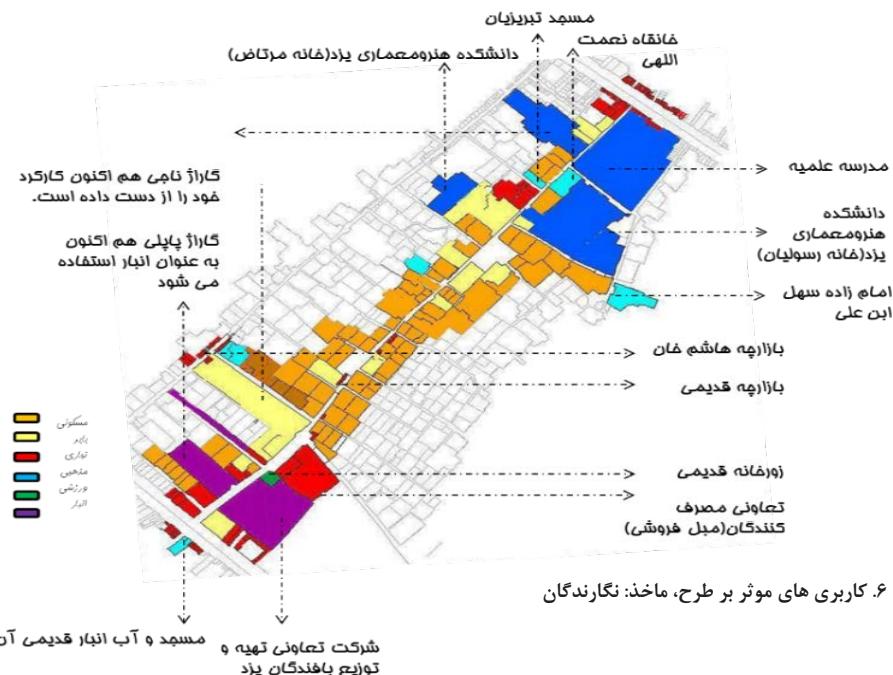
گذر گلچینان در محدوده بافت تاریخی شهر یزد واقع شده است (نقشه شماره ۱) و از جمله گذرهای اصلی بروزن گودال مصلی می باشد. این گذر در مرز مشترک محلات گودال عباسی، هاشم خان و بخشی از محله پشت باغ و مرکز شهر قدیمی یزد قرار دارد. (نقشه شماره ۲) محورهای فعالیتی در بروزن گودال مصلی دو محور کاروانسرای مشیری و گلچینان می باشند که می توان آن ها را به عنوان شاکله اصلی در نظر گرفت. گذر و بازار هاشم خان رابطی بین این دو محور می باشد. در طرح فرادست (طرح حفاظت جامع بافت تاریخی)،

عرض این گذر از ابتدای گذر گلچینان (ورودی از سمت خیابان ایرانشهر) تا گاراز ناجی، ۱۰ متر و از گاراز تا مصلی ۶ متری پیشنهاد شده است و در محل گاراز ناجی مرکز محله پیشنهاد شده است. (نقشه شماره ۳) با توجه به مبانی نظری ارائه شده، محقق برای تدقیق حوزه های طراحی با استفاده از برداشت میدانی و مصاحبه با اهالی ساکن در بروزن گودال مصلی و معیارهایی مانند: مشارکت، آشنایی افراد باهم، تامین مایحتاج روانه، مقیاس انسانی و... حوزه فراغیر، بالاصل و مداخله را مانند نقشه شماره ۴ مشخص کرده است. حوزه فراغیر: محدوده ای که هنوز در آن حس خودمانی بودن بین ساکنین وجود دارد (تا میانه گذر هاشم خان همدمیگر را می شناسند). حوزه بالاصل: علی رغم اینکه گذر گلچینان مابین محله گودال عباسی و هاشم خان است اما بدليل وجود بازارچه در گذر، محدوده ای که افراد به آن حس تعلق دارند و آن را خودمانی می دانند، تلفیقی از این محلات است. حوزه مداخله: محدوده ای که دخل و تصرف طراحانه، خودمانی بودن گذر را تشدید می کند.

نقشه ۵. کاربری های فرامله ای، مأخذ:

نگارندگان

نقشه ۶. کاربری های موثر بر طرح، مأخذ: نگارندگان

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Autumn 2016

۴۹۱

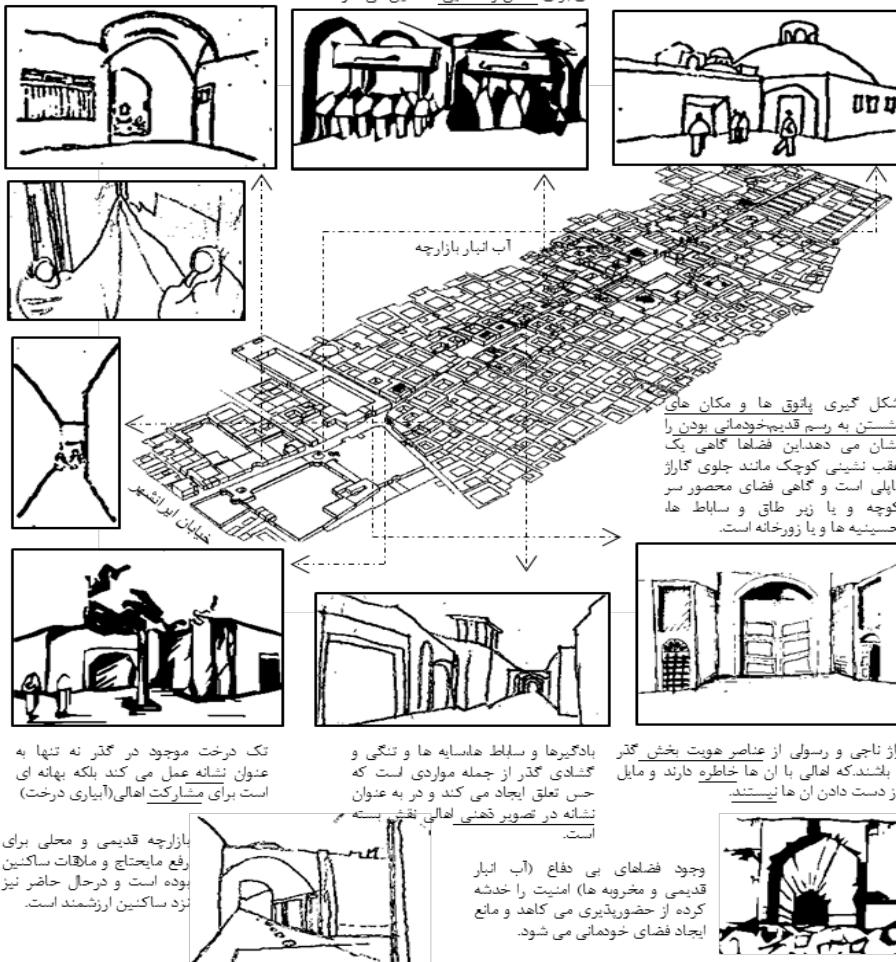
تحلیل بعد کالبدی
از لحاظ فرم کالبدی معماری یزد به صورت درونگرا و حیاط مرکزی می باشد، لذا لازم است فضاهای بیرونی نیز این خصلت را داشته باشند تا افراد احساس راحتی بیشتری در فضا داشته باشند. نقشه شماره ۷ بیانگر توده و فضا (وضع موجود) در محدوده طراحی می باشد. بنها عموماً یک طبقه و با قدمت بالای ۵۰ سال می باشند. عموم بنها از لحاظ کیفیت قابل نگهداری می باشند و با توجه به تاریخی بودن بافت، بنهای دارای ارزش میراثی مانند خانه مودت و مسجد تبریزی ها و... از لحاظ کالبدی و تاریخی حائز اهمیت می باشند. وجود زمین های بلااستفاده در محدوده پتانسیلی است

آسفالت و بدون پیاده رو می باشد که تا حدودی امنیت را کاهش داده است. ورودی این گذر از سمت خیابان قیام هیچ گونه دعوت کنندگی ندارد و تنها با سرپوشیده شدن قابل تمییز است. این غریب گز بودن حاکی از خودمانی بودن گذر می باشد. ورودی از سمت خیابان ایرانشهر نیز دعوت کنندگی ندارد اما شدت غریب گز بودنش کمتر می باشد. شناسایی عرض معب، محصوریت آن، وضعیت کفسازی و مقطع عرضی در کیفیت های امنیت، محصوریت، سرزنندگی تاثیر می گذارد و به تبع آن خودمانی بودن گذر را تحت الشاعع قرار می دهد.

قیروکی گاراز یا پلی بزدی پاتوق به محل های قدیمی (من ترها)

حسینیه ها در مجاورت گذر نه تنها به عنوان فضای شهری عمل می کنند بلکه بهانه ای برای تعامل و آشنایی ساکنین می شود.

زو رخانه هنوز هم محل گردشگری و ورزش جمعی جوانان دیروز و امروز است.

نک درخت موجود در گذر نه تنها به عنوان نشانه عمل می کند بلکه بهانه ای است برای مشارکت اهالی (آبیاری درخت)

بادگیرها و سلطاطه های ساختمانی و تنگی و گشادی گذر از جمله مواردی است که حس تعلاق ایجاد می کند و در به عنوان نشانه در تصویر فخری لعلی نقش بسته است.

بازارچه قدمی و محلی برای رفع ماباخته و مراقبات ساکنین بوده است و در حال حاضر نیز نزد ساکنین ارزشمند است.

وجود فضاهای بی دفاع (آب ابیار قدیمی و معرفه ها) اینست را خدشه کرده از حضور بدیری می کاهد و مانع ایجاد فضای خومنامی می شود.

تصویر ۱. بعد معنوی طراحی فضاهای خودمانی، مأخذ: نگارندگان

تصویر ۱. بعد معنوی طراحی فضاهای خودمانی، مأخذ: نگارندگان

پس از جمع بندی و تحلیل مرحله شناختن، محققان با توجه به رویکرد پژوهش، اهداف و سیاست ها را مبنی بر خودمانی شدن فضا جهت تحقق خاطره انگیزی در نظر گرفته اند که قسمت هایی از جداول مربوطه ارائه شده است.

از آنجایی که خاطره با زمان در ارتباط تنگاتنگی است و مداخله صورت گرفته در بافت تاریخی شهر بزد می باشد که روح زمان در آن نهفته است بررسی محیط تاریخی نیز حائز اهمیت می باشد. ضمن اینکه دو مبحث خاطره و خودمانی بودن با اجتماع سروکار دارند، بررسی محیط اجتماعی هم در این راستا متمرث مر می باشد. و نیز اهمیت محیط اقتصادی به

جهت طراحی فضاهای باز جمعی و شکلگیری تعاملات در جهت افزایش مشارکت، آشنایی، حس تعلاق و به تبع آن خودمانی تر شدن گذر.

تحلیل بعدمعنایی

تصویر شماره ۱ به بررسی و شناخت محل های گردشگری و پاتوق ها، بهانه های حضور و مشارکت اهالی، عناصر هویت بخش، عناصر شاخص کالبدی و نشانه ها و همین طور یافتن فضاهای گم شده و با امنیت کم در راستای ایجاد فضای خودمانی و خاطره انگیز بوده است، پرداخته است.

اهداف کلان و برنامه های مبتنی بر خودمانی و خاطره انگیزشدن فضا

درییت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Autumn 2016

۴۹۲

جدول ۳. ویژگی های وضع موجود در حوزه های حفظ خاطره و اهداف کلان و برنامه های متناظر با آن.

حوزه خاطره	وضع موجود	اهداف کلان	برنامه ها
بعد فعالیتی			<p>(*) رعایت مقیاس عملکرد کاربری ها؛ (*) مناسب کاربری ها؛ (*) ایجاد فضاهایی با کاربری های مختلط؛ (*) ایجاد تنوع فعالیتی؛ (*) ایجاد فضاهایی برای دست فروشان کاربری اخلاقی؛ (*) ایجاد انتفاف پذیر مانند برگزاری نمایشگاه های انعطاف و مراسم آیینی و...؛ (*) برگزاری وقت و کلاس های خودگردان آموزشی و فنی در کارگاه های موجود؛ (*) ایجاد تمرکز کاربری ها مانند مرکز محله برای رفع مایحتاج روزانه و هفتگی ساکنین؛ (*) تبدیل دانه های مخرب به موجود در لایه از جلوگیری عبوری شدن گذر پشتی گذر به پارکینگ؛ (*) برگزاری نمایشگاه های دانشجویی در فضاهای باز انعطاف پذیر جهت آشنایی هر چه بیشتر دانشجویان و اهالی و شکلگیری همکاری ها و اعتماد دوطرفه بین ساکنین و دانشجویان؛ (*) ارتقا سطح کیفی خانه های قدیمی؛ (*) تزریق کاربری های مناسب بافت قدیمی مانند مهدکودک، خانه سالمدان، خوابگاه دانشجویی؛ (*) ایجاد کاربری های اولیه و ثانویه؛ (*) تعریف سکانس های تجاری - فرهنگی، مذهبی - گردشگری در گذر؛ (*) ارتقا ایمنی؛ (*) تقویت حضور پیاده و دوچرخه در فضاء؛ (*) اصلاح دسترسی ها؛ (*) تعریف ابتدا و انتهای گذر (ورودی ها)؛ (*) ایجاد پارکینگ در لایه دوم؛ (*) توجه به دسترسی سریع و آسان به خدمات؛ (*) جلوگیری از عبوری شدن گذر برای سواره ها؛ (*) تنوع بخشی به فرم، عرض و وضعیت کفسازی و سقف</p>

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Autumn 2016

۴۹۳

بعد فعالیتی

جدول ۳. ویژگی های وضع موجود در حوزه های حفظ خاطره و اهداف کلان و برنامه های متناظر با آن،

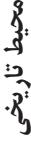
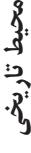
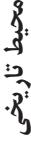
<p>(*) پیوستگی در عناصر کالبدی؛ (*) پیوستگی فضایی؛ (*) عدم غلبه فضا بر انسان؛ (*) استفاده از فرم های بومی؛ (*) حفظ کالبد شاخص برخی اینیه؛ (*) از بین بردن فضاهای گمشده؛ (*) ایجاد عقب رفتگی و بیرون زدگی در خط بنا در گذر پیروی از اصل حریم و قلمرو؛ طراحی فضا متناسب با اقلیم گرم و خشک؛ (*) پاکسازی زمین های بایر از زباله ها و...؛ (*) افزایش سبزینگی و ارتقا شرایط به گونه ای که گرمای هوا مانع از رشد گیاهان نشود. (*) استفاده از درختان همیشه سبز و ساماندهی گلچای ها</p>	<p>(*) برقراری تعادل توده و فضا؛ (*) ارتقا معماری و شهرسازی بومی؛ (*) پایداری زیست محیطی</p>	<p>(*) عموم بناها یک طبقه بیش از ۵۰ سال و با کیفیت قابل نگهداری می باشند که نقشه های مربوطه قبل ارائه شده است. (*) بافت تنیده می باشد و نسبت توده بر فضا غلبه دارد. (*) اقلیم شهر یزد گرم و خشک می باشد لذا گرما مسئله اصلی می باشد. (*) نسبت ارتفاع جداره گذر در برخی جاهای مناسب این اقلیم نیست. (*) تک درخت موجود در گذر تنها عنصر اکولوژیک موجود می باشد.</p>	بعد کالبدی
<p>(*) تعریض معتبر برای سهولت حرکت سواره و پیاده؛ (*) تفکیک حرکت سواره و پیاده با استفاده از طراحی مناسب و مبلمان شهری مناسب فضاء؛ (*) تامین روشنایی گذر؛ (*) تامین روشنایی و دید ناظر بر پارکینگ ها؛ (*) ایجاد جذابیت بصری در بدن گذر و فضاهای مکث ایجاد شده؛ (*) حفظ دید به عناصر طبیعی موجود؛ (*) تقویت و ارتقا کیفی کریدورهای دید و ویستاهای؛ (*) استفاده از خط آسمان متعادل و متناسب با هویت کالبدی شهر یزد؛ (*) توجه به منظر کف جداره و بام؛ (*) توجه به جزئیات طبقه هم کف؛ (*) توجه به نفوذ بصری</p>	<p>(*) ارتقا حس مکان و حس تعلق به محیط؛ بالا بردن میزان آرامش و امنیت در محله؛ (*) ارتقا منظر عینی و ذهنی</p>	<p>(*) شکل گیری پاتوق ها و مکان های نشستن به رسم قدیم، خدمانی بودن را نشان می دهد. این فضاهای گاهی یک عقب نشینی کوچک مانند جلوی گاراژ رسولی است و گاهی فضای محصور سر کوچه و یا زیر طاق و ساباط ها است. (*) ورودی این گذر از سمت خیابان قیام هیچ گونه دعوت کننده ندارد و تنها با سرپوشیده شدن قابل تمیز است. این غریب گز بودن حاکی از خدمانی بودن گذر می باشد. (*) ورودی از سمت خیابان ایرانشهر نیز دعوت کننده ندارد اما شدت غریب گز بودنش کمتر می باشد. (*) غالباً مصالح به کار برده شده خشت و گل می باشد. (*) رنگ بافت اغلب اکر خشت و گل می باشد؛ (*) در جداره گشودگی رو با فضای خیابان کمتر دیده می شود.</p>	بعد مجهز

دریس شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Autumn 2016

۴۹۴

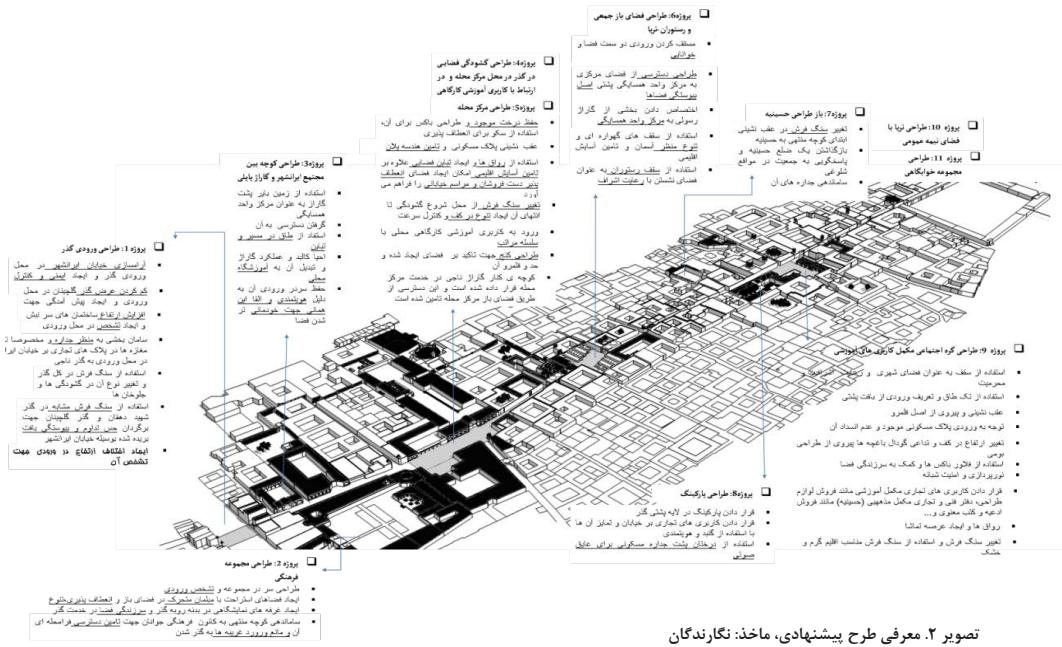
جدول ۴. بعد رویه ای موثر در خودمانی و خاطره انگیزی و اهداف کلان و عمیاتی متناظر با آن

وضع موجود	اهداف کلان	اهداف عملیاتی
 بازیگران و فضاهای عمرانی	 معابر تاریخی	 محوطه اقتصادی
(*) قشر اجتماعی موجود را می توان دو دسته یزدیان قدیمی و افغانیان مقیم در نظر گرفت. این اشاره باهم روابط و فضاهای جمعی مشترک دارند. (*) تعداد فرزندان در این خانواده ها عموماً بالا می باشد. (*) کودکان حاضر در سایت تعداد قابل ملاحظه ای دارند. (*) کودکان محل باهم هم بازی هستند و بچه محل از غریبه قبل تمیز است. (*) سالمدنان نیز سهم نسبتاً بالایی دارند. (*) بخشی از گذر محل عبور و مرور دانشجویان است. (*) افراد محلی فعالیت های گروهی نظیر روضه خوانی، مهمانی های دوره ای و... دارند.	(*) افزایش بهانه های حضور ساکنین و تقویت حس مشارکت؛ (*) ارائه تمهیداتی جهت خودکفایی گذر به لحاظ نگهداری و تامین امنیت توسط خود ساکنین و با توجه و با بودجه آنها «مدیریت خصوصی»؛ (*) ایجاد ارتباط و آشنایی بین دانشجویان و اهالی محلی برای ارتقا دوستی و خودمانی دانستن آن ها نزد اهالی مانند ایجاد فضاهایی برای ارائه طرح های دانشجویی به ساکنین؛ (*) ارتقا کیفی حسینیه ها و مکان های گردهم آیی؛ (*) برگزاری جلسات مشاوره بین ساکنین و اعاظین مورد اعتماد محل؛ (*) ارتقا دادن سطح فرهنگ و سواد افراد با برگزاری کلاس های خودگردان آموزشی و فنی؛ (*) ایجاد زمین های ورزشی و بازی کودکان؛ (*) جلب اعتماد افراد و حفظ حریم های خصوصی آن ها با ایجاد فضاهای جمعی نجع جهت برگزاری مراسم؛ (*) ایجاد فضاهای ورزشی مخصوص سالمدنان؛ (*) ایجاد فضاهای باز جمعی برای گردشگری های جوانان و کودکان و کمک به امنیت و پرهیز از بزهکاری در بن بست ها و فضاهای بی دفاع.	(*) افزایش شمارت مشارکت اهالی؛ (*) ارتقا حس تعلق گروه های اجتماعی؛ (*) ارتقا های از خروج ساکنین بهومی؛ (*) بافت
 بازیگران و فضاهای عمرانی	 معابر تاریخی	 محوطه اقتصادی
(*) تاریخی ارزشمند است. (*) گذر گلچینان از قدیم الایام جزو معابر با اهمیت بوده است و به نوعی مسیری بوده است در قلب شهر. (*) قدمت تاریخی سایت باعث ایجاد حس مالکیت و حس تعلق ساکنین شده است.	(*) حفاظت بین فضا و مسیر و رعایت اصل پیوستگی؛ (*) استفاده از الگوهای فضایی موجود جهت طراحی فضاهای خودمانی و رعایت اصل مقیاس و تناسب؛ (*) استفاده از هویت موجود در گذر و نام گذر ناجی برای توجه به این همانی در فضاء؛ (*) ارتقا کیفی برخی ساختمان های تخریب شده و تزریق کاربری به آن ها؛ (*) بهبود وضعیت زیرساخت های موجود در بافت تاریخی و وضعیت آبهای سطحی برای ایجاد فضاهای همه گیر و خودمانی تر؛ (*) معاصرسازی دانه های بزرگ و کوچک سایت؛ (*) طراحی مسیر گردشگری در حوزه بالا فصل ضمن حفظ خودمانی بودن گذر؛ (*) نگهداری و مرمت خانه های دارای ارزش معماری تاریخی و در جهت حفظ تاریخچه گذر تعریض معابر با احترام به بافت تاریخی و حفظ عناصر با ارزش و ایجاد تعریض از سمت بناهای فاقد ارزش.	(*) حفاظت و تقویت بستر تاریخی
 بازیگران و فضاهای عمرانی	 معابر تاریخی	 محوطه اقتصادی
(*) سطح درامد عموماً متوسط رو به پایین است. (*) اشتغال ساکنین عموماً خدماتی و کارگری است. (*) کاربری های در سطح شهر قرار دارند که در اقتصاد شهر نیز موثر هستند. (*) وجود بازار هاشم خان و بقایابی از بازار قدیمی در گذر گلچینان.	(*) ارتقا و رونق اقتصادی در محله؛ (*) احیای دوباره گارازها و تغییر کاربری آنها به تجاری و تفریحی؛ (*) استفاده از صنایع دستی و هنرهای سنتی جهت اشتغالزایی و درامدزایی مخصوصاً باتوان خانه دار؛ (*) جذب توریست و رونق وضعیت اقتصادی محله	(*) خودکفایی اقتصادی

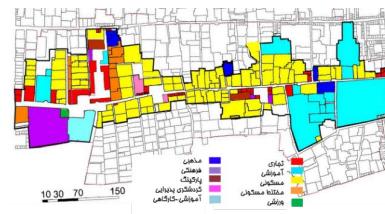
درییت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Autumn 2016

۴۹۵

تصویر ۲. معرفی طرح پیشنهادی، مأخذ: نگارندگان

نقشه ۸. کاربری اراضی پیشنهادی، مأخذ: نگارندگان

مدرسہ شری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Autumn 2016

آموزشی جهت ارتباط و تعامل بیشتر دانشجویان با ساکنین بافت در نظر گرفته شده است، گشودگی فضایی در گذر با استفاده از کاربری های با پر موجود جهت بازی بچه ها و ارتقا نظارت والدین بر آن ها و افزایش امنیت خاطر و سرزنشگی فضای لحاظ شده است، در محل گاراژ ناجی مرکز محله پیش بینی شده است، نه تنها بهانه های حضور را افزایش می دهد بلکه زمینه ی دیدوبازدیدها و صمیمت و خودکفایی محله را ایجاد می کند که از معیارهای خدماتی و خاطره انگیزی می باشد. فضای باز جمعی درون محلی برای گفتگو و جمع شدن بانوان خانه دار جهت ارتقا روابط اجتماعی و فعالیت های جمعی در عین محرومیت و محصوریت مناسب با درونگرایی و بارعایت اصل قلمرو و نیز فضای باز جمعی جهت برگزاری نمایشگاه کارهای دانشجویی و یا صنایع دستی و هنری اهالی ساکن ایجاد شده است. کاربری های هویت ساز محله از جمله گاراژها احیا شده و به تجاری، فرهنگی و آموزشی تبدیل شده اند. زورخانه

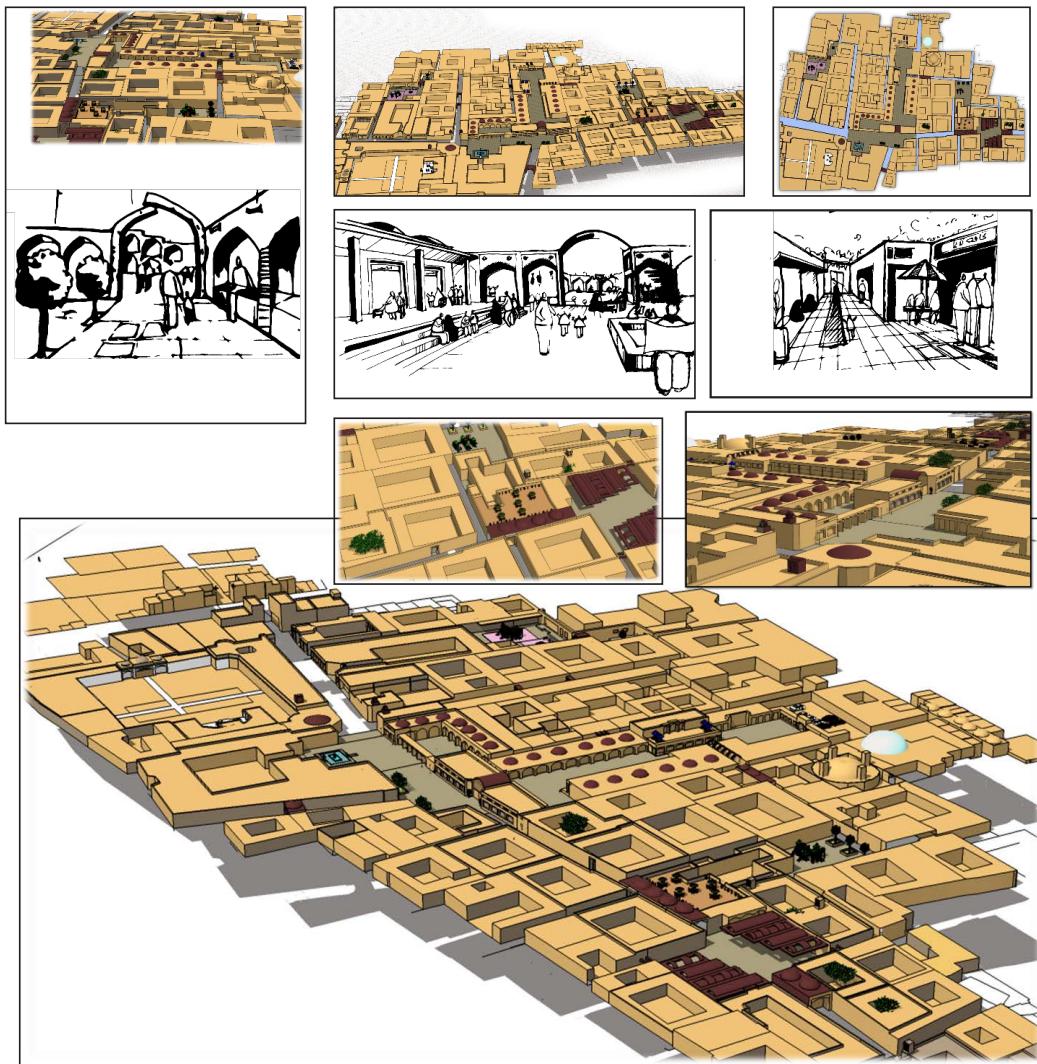
عنوان چرخ زندگی شهر و ندان بر کسی پوشیده نیست
که در جدول شماره ۳ به آن ها پرداخته شده است.
در ادامه فرایند طراحی از بین گزینه های پیشنهادی
در حوزه فرآگیر و حوزه مداخله با ارزیابی شکل گرفته
با استفاده از تکنیک دلفی، گزینه برتر انتخاب شده
که در ادامه به معروفی طرح پیشنهادی پرداخته شده
است. لازم به ذکر است معیار های ارزیابی در تکنیک
دلفی شامل عوامل تاثیر گذار در خودمانی شدن فضا
و نیز خاطره انگیزی آن می باشند. مانند: مشارکت
پذیری طرح، ارتقا حس تعلق، حفظ هویت کالبدی-
احتماعی - تاریخی، طراحی، اگانیک و سادگی.

همانطور که در نقشه ۸ کاربری های پیشنهادی ملاحظه می شود، کارگاه فرش و مبل فروشی به کاربری فرهنگی کانون جوانان، محلی برای گردهمایی آنان تبدیل شده است، کاربری های مکمل آموزشی مانند خوابگاه دانشجویی و دفاتر فنی و فروش لوازم

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Autumn 2016

۴۹۷

تصویر ۳. معرفی طرح پیشنهادی، مأخذ: نگارندگان

گذر سمت خیابان قیام به سمت انتهای گذر خیابان ایرانشهر) کلیه ارتفاع ها در جهت مسدود نشدن این دید لحاظ شده است.

نتیجه گیری و جمعبندی

مقاله حاضر به بررسی و طراحی فضاهای خودمانی و خاطره انگیز پرداخت. بدین منظور با انجام مطالعات گستره در زمینه این دو مفهوم، با مدنظر قرار دادن سه مولفه معنا، کالبد و فعالیت که از عوامل اصلی ایجاد خاطره انگیزی و هویت در فضاهای شهری می باشند، در صدد برقراری رابطه بین عوامل موثر در خودمانی شدن فضا (حس تعلق، مشارکت، امنیت و اینمنی، مقیاس

موجود مرمت شده و فعالیت خود را از سر می گیرد. در طراحی جداره گذر از فرم ها و نمایهای رایج و مرسوم بافت تاریخی یزد استفاده شده است. با توجه به وجود عناصر کالبدی شاخص و نشانه ای مانند بادگیرها و نیز گنبد اب انبار موجود و مسجد پشت گذر ناجی و همچنین زورخانه، عموم طبقات یک طبقه پیشنهاد شده است به جز چند مورد مانند سکانس اول طراحی، استفاده از زیرزمین توصیه می شود. با توجه به اقلیم گرم و خشک تابستانی و نیاز به سایه اندازی در گذر، کلیه اینیه دارای جان پناه حداقل تا ۱ متر می باشند. با توجه به وجود دید به سمت کوه ها (دید از ابتدای

مقدمه شروع تحقیقات و پژوهش‌های دیگر در زمینه شهرسازی و به خصوص طراحی شهری باشد. استفاده از نتایج آن، در زمینه های طراحی شهری مشارکتی، افزایش سرزندگی و سایر پروژه های شهری با محوریت استفاده کنندگان از فضا توصیه می شود.

منابع و مأخذ

ابل، کریس، (۱۳۸۷)، معماری و هویت، ترجمه فرح

حبيب، انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی پاکزاد، جهانشاه، (۱۳۹۰)، راهنمای طراحی فضاهای شهری در ایران. چاپ پنجم. وزارت مسکن و شهرسازی، انتشارات شهیدی.

حبيب، فرح و دیگران (۱۳۸۷)، پرسمن تبعی در گفتمان کالبد شهر و هویت، نشریه هویت شهر، شماره حبیبی، سید محسن (۱۳۷۸)، فضای شهر، حیات واقعه‌ای و خاطره جمعی، نشریه صفحه، شماره ۲۸. دهخدا، علی اکبر (۱۳۲۵)، لغتنامه، تهران.

سلطانی، علی و احمدعلی نامداریان (۱۳۹۰)، تحلیل نقش فضاهای شهری در دستیابی به توسعه پایدار شهرها، نشریه باغ نظر، شماره ۱۸

سلطانی، علی و دیگران (۱۳۹۲)، شکل‌گیری، تقویت و مانایی خاطره در فضاهای شهری، نمونه موردی: محور شهید چمران شیراز- فصلنامه مسکن و محیط روستا، شماره ۱۴۱

عمید، حسن، (۱۳۸۳)، فرهنگ فارسی عمید، تهران، امیرکبیر

گلکار، کورش (۱۳۸۶)، مفهوم کیفیت سرزندگی در طراحی شهری، نشریه صفحه، شماره ۴۴ گلکار، کوروش، (۱۳۸۶)، طراحی شهری در عمل، تجربه رامشار: الگویی برای هدایت و کنترل چندسطوحی در طراحی شهری- فصلنامه آبادی، شماره ۵۶

معین، محمد (۱۳۵۰)، فرهنگ فارسی معین، تهران: انتشارات امیرکبیر

میرمقتدایی، مهتا (۱۳۸۷)، معیارهای سنجش امکان شکل‌گیری، ثبت و انتقال خاطرات جمعی در شهر، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳۷.

Canter,D. (1977), Psychology Of Place, London, ar-

انسانی و همه شمولی) و این سه مولفه برآمده است که در نمودار شماره ۲ نشان داده شده است. نگارندگان پس از تدوین چارچوب مفهومی، آن را در یک نمونه موردی یعنی گذر گلچینان واقع در بافت تاریخی یزد مورد بررسی قرار دادند. از آنجایی که دو مبحث خاطره و خودمانی بودن از جمله مباحث اجتماعی می باشند

که در رابطه‌ی انسان با محیط مؤثر واقع می شوند، مصاحبه با اهالی برزن گودال مصلی کمک شایانی جهت یافتن اولویت‌های استفاده کنندگان از فضا در راستای خودمانی شدن و خاطره انگیزی بوده است. داده‌های آماری برآمده از پرسشنامه‌ها ممیز این است که عواملی مانند: حس تعلق، مشارکت، امنیت و اینمنی، مقیاس انسانی و همه شمولی، قطعاً در خودمانی تر شدن فضا تاثیر بسزایی دارد. و در بین آن‌ها حس تعلق و مشارکت بیشترین سهم را در ایجاد فضای خودمانی دارند. به علاوه اینکه مصاحبه شوندگان سابقه سکونت،

هویت کالبدی، حوادث تاریخی، ارزش‌های فرهنگی مشترک، وجود مکان‌هایی برای تعامل اجتماعی و سرزندگی را از عوامل خاطره انگیزی دانسته و بر لزوم حفظ آن‌ها تاکید داشته‌اند. قدمت تاریخی این فضا، زمینه‌های خاطره انگیزی را تا حدی فراهم کرده است. بدین معنا که وجود سه مولفه‌ی معنا، کالبد و فعالیت این امکان را ایجاد می کند تا با بهره‌گیری از آن‌ها،

تغییر، تقویت و یا تزییق مجدد، فضا را برای استفاده کنندگان به فضایی امن، جذاب و متنوع مبدل سازد تا زمینه‌های مشارکت و دخل و تصرف آن‌ها فراهم گردد و در نهایت منجر به خودمانی شدن فضا گردد. وجود کاربری‌های قدیمی (зорخانه قدیمی، حسینیه‌ها، مساجد، گاراژها و...) هرچند کمتر از گذشته اما بهانه‌ای برای حضور و گردش‌های ساکنین می باشند. وجود عناصر شاخص کالبدی (بادگیرها، سایبان‌ها، گنبدها، رواق‌ها و...)، هویتمندی فضا را رقم می زند و به آشنا بودن فضا در جهت خودمانی شدنش کمک می کند. در کنار اینها فضاهای گمشده و پنهان، مخروبه و متروکه شدن بناهای ارزشمند تاریخی، خودمانی بودن فضای خوش‌دار می کند. نتایج این مقاله می تواند

- chitectural press.
- Cowan, Robert (2005), Dictionary of Urbanism, Tisbury, Streetwise
- Henri Lefebvre, The Critique of Everyday Life: The One-Volume Edition, verso books, ۲۰۱۴, ۸۴۸pp
- Lewicka, Maria (2008), “Place attachment, place identity, and place memory: Restoring the forgotten city past”, Journal of Environmental Psychology, No 28: 209–231
- Longman Advanced American Dictionary, 1978, Press, Wiltshire
- Rossi, Aldo (1982), The Architecture of the city, Cambridge, the MIT press, Massachusetts.
- Sternberg, R. J., Forsyth, G. B., Hedlund, J., Horvath, J. Snook, S., Williams, W. M., Wagner, R., k., & Grigorenko, E. L. (2000): Practical intelligence in everyday life. New yourk: Cambridge University Press.
- Sternberg, R. J., & Grigorenko, E. L. (2000): Teaching for successful intelligence. Arlington, IL: Skylight
- Webster, merriam, (2003), Merriam webster's collegiate dictionary, Webster
- Wilson, Robert(2005), Collective Memory, group minds and the extended mind thesis, <http://www.arts.ualberta.ca/~raw/collectmem.pdf>.

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Automn 2016

۴۹۹

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۴۴ پاییز ۹۵
No.44 Autumn 2016

۵۰۰